

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

บริษัทข้ามชาติ เป็นองค์กรธุรกิจประเภทหนึ่งที่สำคัญและดำเนินธุรกิจในระดับชาติ คือ เป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจข้ามพรมแดนของประเทศหลายประเทศ การดำเนินธุรกิจของบริษัทข้ามชาติมีทั้งการดำเนินธุรกิจที่เป็นการลงทุนทางตรง และการลงทุนประเภทอื่นที่มีค่าการลงทุนทางตรง ได้แก่การลงทุนในภาคการค้าและการบริการ

ลักษณะการจัดองค์กรธุรกิจของบริษัทข้ามชาติจะก่อตั้งบริษัทนิติบุคคลจำนวนมากในหลายๆประเทศที่บริษัทข้ามชาติได้เข้าไปประกอบกิจการโดยการก่อตั้งบริษัทมักจะเป็นการก่อตั้งตามโครงสร้างหน้าที่ของส่วนงานต่างๆของบริษัทในสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง บริษัทข้ามชาติจึงมีลักษณะของการเป็นกลุ่มบริษัทจำนวนมาก มีความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะบริษัทแม่-บริษัทลูก ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้จะเกิดขึ้นวิธีการหนึ่งโดยการนำวิธีการที่บริษัทแม่ถือใช้ในบริษัทลูก

ผลของการจัดตั้งองค์กรธุรกิจในรูปบริษัทนิติบุคคลทำให้กลุ่มบริษัทต่างๆที่ประกอบกันเป็นบริษัทข้ามชาติเป็นองค์กรบริษัทที่มีสถานะแยกจากกัน มีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองตามหลักกฎหมายต่างๆของกฎหมายว่าด้วยบริษัท (Corporate Law) ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายภายในของแต่ละประเทศที่บริษัทได้ไปจดทะเบียนก่อตั้งเพื่อดำเนินธุรกิจ

กฎหมายว่าด้วยบริษัทของหลายประเทศประกอบไปด้วยหลักกฎหมายพื้นฐานที่สำคัญ คือ หลักการเป็นเอกเทศขององค์กรกฎหมาย (Separate Entity) หลักสภาพบุคคล (Legal Personality) และหลักการจำกัดความรับผิดชอบ (Limited Liability) และหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัท (Disregard of Corporate Entity)

หลักการเป็นเอกเทศขององค์กรกฎหมายเป็นหลักกฎหมายที่เกิดขึ้นและมีที่มาจากกฎหมายโรมัน กฎหมายโรมันได้กำหนดอนุญาตให้มีองค์กรที่มีสถานะภาพเฉพาะทางกฎหมาย (Legal Entity) มีตัวตนแยกออกจากสมาชิกแห่งองค์กรนั้น วัตถุประสงค์ของการอนุญาตให้มี

องค์การนี้ เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการดำเนินกิจการสาธารณะ เช่น การเก็บภาษี การเก็บผลประโยชน์จากการทำเหมืองแร่ เป็นต้น และโดยผลของการเป็นเอกเทศขององค์การทำให้ องค์การนั้นได้รับอนุญาตให้มีเอกสิทธิ์เป็นของตนเอง คือ การมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นของตนเอง มีความสามารถในการฟ้องและถูกฟ้องคดี เป็นต้น

หลักการเป็นเอกเทศขององค์การ ได้ถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่นนับแต่สมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ เป็นต้นมา และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ด้านการหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเอกชนในที่สุด

ในส่วนที่เป็นเรื่องของความรับผิด กฎหมายโรมันอนุญาตให้องค์กร และสมาชิกแห่งองค์การมีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดแยกออกจากกัน แต่ก็ได้หมายความว่าความรับผิดของฝ่ายต่างๆ จะกำหนดให้เป็นความรับผิดโดยจำกัด เช่น ความรับผิดตามหลักการจำกัดความรับผิด เช่นในกฎหมายปัจจุบัน ความรับผิดของแต่ละฝ่ายปรากฏเป็นความรับผิดขององค์การต่อบุคคลภายนอก และความรับผิดของสมาชิกแห่งองค์การ ต่่องค์การเองและต่อบุคคลภายนอก ซึ่งมีลักษณะที่เรียกว่าเป็นความรับผิดโดยตรงของสมาชิกองค์การต่อหนี้สินขององค์การ และความรับผิดที่จะต้องวางทรัพย์สินเพิ่มเพื่อประกันการชำระหนี้ต่อบุคคลภายนอกเมื่อได้รับการร้องขอจากองค์การ

หลักการจำกัดความรับผิด เป็นหลักการที่เกิดขึ้นในระยะหลัง กล่าวคือเกิดขึ้นภายหลังจากความรับผิดโดยตรงและความรับผิดโดยอ้อม เป็นความรับผิดที่เกิดขึ้นในระยะศตวรรษที่ 18 โดยการนำข้อจำกัดสัญญาะหว่างกันของเอกชนที่เป็นสมาชิกองค์การค้าประเภทกิจการร่วมทุน (Joint Stock Company) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดต่อกันเป็นจำนวนที่สามารถกำหนดได้ แต่มิได้เป็นการจำกัดความรับผิดของสมาชิกต่อบุคคลภายนอก องค์การการค้าประเภทนั้นนอกจากจะใช้หลักการจำกัดความรับผิดแล้ว ยังใช้โครงสร้างองค์การการค้าโดยหลักการของกฎหมายโรมันด้วย และในเวลาต่อมาหลักการจำกัดความรับผิดได้ถูกบังคับใช้ต่อบุคคลภายนอกโดยอาศัยวิธีการต่างๆ และได้รับการกดดันให้กฎหมายยอมรับเป็นหลักกฎหมายในที่สุด

ในกฎหมายสมัยใหม่ กฎหมายว่าด้วยบริษัทจึงรับเอาหลักการเป็นเอกเทศแห่งองค์การ กฎหมาย หลักสภาพบุคคล และหลักการจำกัดความรับผิด เป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายว่าด้วยบริษัท

เมื่อเกิดองค์การการค้าข้ามพรมแดนประเทศที่เป็นบริษัทข้ามชาติขึ้น และไม่ปรากฏว่ามีการพิจารณาถึงความรับผิดของบริษัทข้ามชาติเป็นกรณีเฉพาะ บริษัทข้ามชาติจึงได้ใช้หลักการ

ต่างๆ เหล่านี้โดยอัตโนมัติโดยผลของการจัดองค์การในรูปบริษัทนิติบุคคล แต่หลักกฎหมายที่ใช้บังคับกับบริษัทข้ามชาติเหล่านี้ก็ไม่อาจใช้บังคับกับบริษัทข้ามชาติได้อย่างเหมาะสมหรือใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก

1. หลักการเป็นเอกเทศขององค์การกฎหมายวัตถุประสงค์ดั้งเดิมเพื่อกิจการสาธารณะ การนำหลักการดังกล่าวมาใช้กับบริษัทธุรกิจ รวมถึงการนำมาใช้กับบริษัทข้ามชาติจึงเป็นการใช้กฎหมายที่ผิดวัตถุประสงค์ เพราะบริษัทธุรกิจในปัจจุบันมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อกิจการสาธารณะประโยชน์ หากแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลกำไรซึ่งเป็นผลประโยชน์โดยตรงของเอกชน

2. เอกสิทธิต่างๆตามหลักการเป็นเอกเทศขององค์การกฎหมาย เช่น การมีตัวตนเป็นเอกเทศ การมีความสามารถในการฟ้องและถูกฟ้องคดี ที่ได้รับอนุญาตจากกฎหมายในระดับนั้นสมาชิกแห่งองค์การมีฐานะเป็นบุคคลธรรมดา กฎหมายจึงให้ความสำคัญคุ้มครองโดยการให้เอกสิทธิต่างๆ แต่บริษัทข้ามชาติเป็นบริษัทที่มีลักษณะของการถือหุ้นข้ามกันและมีการดำเนินธุรกิจเป็นองค์การเดียวกัน มีการบริหารงานร่วมกัน มีเป้าหมายและมียุทธวิธีในการดำเนินธุรกิจร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เห็นได้ชัดเจนว่าลักษณะของบริษัทที่เป็นผู้ได้รับเอกสิทธินั้นเปลี่ยนแปลงไปนอกจากจะมีได้เป็นบุคคลธรรมดาแล้ว ยังเป็นนิติบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นบริษัทนิติบุคคลจำนวนมาก และเป็นนิติบุคคลที่มีความสามารถหรือมีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจมากกว่าบุคคลธรรมดา เพราะมีเงินทุนประกอบการจำนวนมาก มีความสามารถที่จะกระจายความเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจได้ดีกว่าบุคคลธรรมดาเป็นอันมาก ทำให้มีปัญหาน่าพิจารณาถึงความสมควรเพียงใดที่จะใช้เอกสิทธิที่กฎหมายกำหนดให้มีขึ้นสำหรับการคุ้มครองบุคคลธรรมดา

3. โดยผลของการนำหลักการเป็นเอกเทศขององค์การกฎหมาย และหลักการจำกัดความรับผิดชอบผลทำให้ความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติเป็นความรับผิดชอบที่แยกออกต่างหากจากกันและเป็นความรับผิดชอบความรับผิดชอบ เป็นการจำกัดความรับผิดชอบการจำกัดความรับผิดชอบโดยผลของการถือหุ้นข้ามกันของบริษัทแม่และบริษัทลูก และโดยผลของการมีสภาพองค์การนิติบุคคลตามกฎหมายของแต่ละประเทศที่จดทะเบียนก่อตั้งทำให้ความรับผิดชอบอยู่ในสภาวะที่ขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายผนวกเข้าไปด้วย ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความรับผิดชอบอันจำกัดของบริษัทข้ามชาติและจากกระบวนการของกฎหมายจึงได้แก่ บุคคลภายนอก และรัฐทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการของบริษัทข้ามชาตินั้นๆ

5. โดยผลจากการศึกษาคดีที่เกิดขึ้นในทางระหว่างประเทศ เมื่อวิเคราะห์ถึงความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติแล้ว พบว่า

ก. การใช้กฎหมายของศาลและการตีความกฎหมายของศาล มีลักษณะของการใช้กฎหมายในแนวความคิดที่เป็นรากฐานของกฎหมาย หรือแนวความคิดดั้งเดิมของกฎหมายในการพิจารณาตัดสินบริษัทข้ามชาติด้วย (Case Concerning Barcelona Traction, Light & Power Company, Limited.) ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าจะตีความในเรื่องความรับผิดชอบแนวเดียวกัน การใช้กฎหมายเช่นนี้เป็นการใช้กฎหมายโดยไม่นำคำนึงถึงสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของกระแสเศรษฐกิจ และสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคม

ข. นอกจากการใช้กฎหมายตามแนวความคิดที่มีแต่เดิมแล้วยังพบว่า ได้มีการใช้นิติวิธีและกระบวนการทางกฎหมายบางประการในการพิจารณาตัดสินบริษัทข้ามชาติ ซึ่งมีผลในทางเป็นคุณต่อบริษัทข้ามชาติ และก่อความเสียหายให้แก่บุคคลภายนอกด้วย (Case Union Carbide Corporation Gas Plant Disaster at Bhopal, India.)

นอกจากนี้ในการศึกษายังได้พบว่า มีการยอมรับในระดับต่างๆว่าบริษัทข้ามชาติมีสถานะที่จะต้องมีกฎเกณฑ์ทางกฎหมายใช้บังคับเป็นการเฉพาะ เช่น จากการศึกษางานของคณะกรรมการบริษัทข้ามชาติขององค์การสหประชาชาติ งานขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา และคณะกรรมการประชาคมยุโรป พบว่า มีการสร้างกฎเกณฑ์ทางกฎหมายขึ้นเพื่อใช้กับบริษัทข้ามชาติเป็นการเฉพาะ โดยหลักเกณฑ์ที่สร้างขึ้นจะมีลักษณะที่เป็น การกำหนดสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติเพิ่มขึ้นจากสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีตามกฎหมายว่าด้วยบริษัท บริษัทแม่จะมีส่วนรับผิดชอบในการกระทำบางประการของบริษัทลูก หรือบริษัทข้ามชาติจะต้องมีความรับผิดชอบระหว่างกัน หรือมีความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเพิ่มขึ้น

การดำเนินงานต่างๆ เหล่านี้แม้จะยังไม่มียุทธศาสตร์เป็นกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายอย่างแท้จริงในขณะนี้ แต่ก็เชื่อว่าจะส่งผลกระทบต่อเรื่องความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติและต่อหลักการจำกัดความรับผิดชอบด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในการประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติ และจากการศึกษาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติแล้ว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเป็นข้อสังเกตในความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติ ดังนี้

1. ควรกำหนดความรับผิดชอบของนิติบุคคลในระดับต่างๆ เสียใหม่ หรือจัดระบบลดความเสี่ยงของการดำเนินธุรกิจบางประเภทให้รัดกุมขึ้น ทั้งนี้ เพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ของบุคคลที่สามและให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่ที่ไม่สมัครใจ โดยยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงไป และยอมรับว่ากฎหมายในเรื่องความรับผิดที่มีอยู่ในปัจจุบันขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กับบริษัทข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจการที่มีความเสี่ยงภัยสูงและในกิจการที่มีเงินทุนประกอบการน้อยไม่เพียงพอกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ รัฐอาจจะมีควมจำเป็นที่จะกำหนดให้มีการประกันความเสี่ยงบางประการในธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสาธารณะอย่างร้ายแรง ทั้งนี้กรณี The Bhopal Disaster in India เป็นอุทาหรณ์ที่ดีสำหรับเรื่องนี้

2. กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทต่าง ๆ ที่จะถือว่าเป็นบริษัทข้ามชาติเป็นการเฉพาะและสามารถยอมรับกันได้ทั่วไป เนื่องจากในขณะนี้ยังไม่มีกฎหมายที่เป็นกรอบในการพิจารณาลักษณะการเป็นบริษัทข้ามชาติอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ของบริษัทแม่และบริษัทลูกในกรณีที่จะถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นลักษณะของบริษัทข้ามชาติควรพิจารณาจากองค์ประกอบใน 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบของความสัมพันธ์โดยแบบแผนข้อบังคับ เช่น การเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทอื่น หรือ การเป็นบริษัทที่ถูกก่อตั้งให้เป็นบริษัทผู้ถือหุ้นของบริษัทลูกอื่นๆ และการถือหุ้นนั้นมีส่วนสำคัญที่สามารถใช้เป็นการควบคุมบริษัทลูกอื่นๆ ได้ อาทิ มีการถือหุ้นแบบ Majority own หรือมีการถือหุ้นแบบ Wholly Own และนอกจากนี้ควรพิจารณาจากองค์ประกอบที่ไม่เป็นทางการ เช่น โดยการมีสัญญาระหว่างกันของบริษัทต่างๆ ที่พิจารณาได้ว่าเป็นการทำให้บริษัทหนึ่งมีอำนาจในการที่จะให้อีกบริษัทดำเนินกิจการตามความต้องการของตน หรือโดยการมีกรรมการจัดการ ผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกันหรือเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน หรือโดยการใช้เจ้าของร่วมกันและมีทรัพย์สินร่วมกันมีการควบคุมทางการเงินร่วมกัน หรือโดยการมีการบริหารงานร่วมกันในนโยบายทางธุรกิจและเป้าหมายทางธุรกิจร่วมกัน

3. ควรใช้หลักการเป็นเอกเทศขององค์กกรกฎหมายกับบริษัทข้ามชาตินั้นลักษณะไม่เด็ดขาด เคร่งครัด เช่นเดียวกับบริษัทตามกฎหมายภายในต่างๆ ไป หลักการเป็นเอกเทศขององค์กกรกฎหมายเมื่อใช้บังคับกับบริษัทข้ามชาติมีข้อยกเว้นในบางกรณีโดยคำนึงถึงต้นทุนทางสังคมและประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ เช่น ในกรณีที่บริษัทนั้นดำเนินธุรกิจที่อาจส่งผลเสียหายต่อสาธารณะกระทบต่อความมั่นคงของสังคม บริษัทข้ามชาติควรมีหน้าที่เพิ่มมากขึ้น เช่น มีหน้าที่ในการให้ข้อมูลหรือเปิดเผยข้อมูลบางประการต่อสาธารณะ หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือขจัดภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจากการประกอบธุรกิจ ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพความเป็นจริงการประกอบกิจการของบริษัทข้าม

ชาติไม่ได้มีการแบ่งแยกกิจการของแต่ละบริษัทออกจากกัน บริษัทแม่มีการสั่งการ ำเห็นนโยบายในการดำเนินธุรกิจ จัดสรรเงินทุนประกอบการ หรือกระทำการอย่างใดๆในบริษัทลูกได้ แนวทางบางประการที่ปรากฏในประมวลร่างจรรยาบรรณบริษัทข้ามชาติ ในแนวปฏิบัติของบริษัทข้ามชาติ และในกฎหมายว่าด้วยบริษัทของประชาคมยุโรป เป็นแนวทางที่อาจนำมาพิจารณาใช้กับบริษัทข้ามชาติได้

4. ควรกำหนดให้มีกฎหมายที่กำหนดสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติ ให้เป็นสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันของกลุ่มบริษัท เป็นกฎหมายที่มีลักษณะใช้บังคับต่อกิจการโดยรวม (Firm Law) หรือใช้หลักการจำกัดความรับผิดชอบในลักษณะเด็ดขาดเคร่งครัดเช่นเดียวกับบริษัทตามกฎหมายภายในทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลของความบกพร่องของหลักการกฎหมายเมื่อใช้บังคับกับบริษัทข้ามชาติ และดังเหตุผลจากสภาพความเป็นจริงการประกอบกิจการของบริษัทข้ามชาติไม่ได้มีการแบ่งแยกกิจการของแต่ละบริษัทออกจากกัน เมื่อบริษัทแม่มีการสั่งการ ำเห็นนโยบายในการดำเนินธุรกิจ จัดสรรเงินทุนประกอบการ หรือกระทำการอย่างใดๆในบริษัทลูกนั้น บริษัทแม่ควรจะต้องมีความรับผิดชอบจากการดำเนินการของบริษัทแม่ต่อบุคคลภายนอกด้วย

5. ควรจะคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงในเวลาที่เกิดการโต้แย้งแห่งสิทธิ เช่นพิจารณาถึงเจตนาของบริษัทที่ลงทุนด้านกิจการที่มีความเสี่ยงต่อสาธารณะหรือต่อบุคคลที่สาม เป็นต้น หลักกฎหมายใดที่มีอยู่เดิมหากไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้กับบริษัทข้ามชาติสมควรต้องปรับปรุงและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการอ้างเอาประโยชน์จากหลักการจำกัดความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติ

6. การอ้างสิทธิของรัฐในบริษัทข้ามชาติ ควรคำนึงถึงเรื่องความเป็นจริงและการควบคุมที่แท้จริง (Real and Effective Control) ของรัฐที่มีคนชาติมีส่วนร่วมในการดำเนินธุรกิจของบริษัทข้ามชาติ โดยพิจารณาถึงเวลาที่เกิดกรณีพิพาทด้วย เนื่องจากการเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะในบริษัทมหาชนที่มีการระดมเงินทุนจากตลาดหลักทรัพย์ จึงควรคำนึงถึงผู้ถือหุ้นที่มีอำนาจในการควบคุมบริหารบริษัทอย่างแท้จริงด้วย

